

ДИПЛОМАТИЯ: КОММУНИКАЦИЯ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘРТІП НЕГІЗДЕРІ

Одақтастар мен қарсыластарды
теңестіру

Ықтимал емес және әсерлі тепе-теңдік туралы гипотезалардан шығатын болсақ, келесі қорытындылар көрсетіледі:

Мемлекеттер жиі өздерінің пікірінше, олардың мүдделеріне қауіп төндіретін мемлекеттерге қатысты көбірек бәсекелестік саясатты жүргізуге ынталандырады. Мұндай контексттерде қарайтын саясат қару-жарақтың өндірісін ұлғайтуды, дұшпандық одақтарды қалыптастыруды, алдымен ереуілдерді, ресурстарды жұмсартуды және соғысушы тарапты жанжалдарға қосуды қамтиды. Бір нәтиже – қарсыластар жіберген баға жетпес сигналдар ақпаратты ақылға қонымды негізде бере алады.

Мақсатты қатерді жауаптардың жиынтығы ретінде қабылдаудың екінші нәтижесі – шешілген мемлекеттер жеке ақпарат бермеген жағдайда қақтығыс болуы мүмкін. Бірқатар мүдделер үшін күресуге бел байлаған мемлекеттер, кейде шешілмеген мемлекеттердің мінез-құлқын қалыптастыруға ынталандырады.

Айқындық үшін, осы дәрісте ұсынылған модель оқшауланған нақты дағдарысты қарастырды, бірақ кейбір үкіметтің шешімдері ұзаққа созылған салдарға ие және бұл жерде сипатталған динамика үшін салдары бар. Модельдің басты аспектісі – қауіпті құру мемлекеттің тұрғысынан мақсатты іс-қимыл жасауға мүмкіндік беретін нәтижелерге әкелуі мүмкін. Нақты дағдарыстың үлгісінде бұл мақсат соғысқа дайындалуды және қарсыластарды жеңуге немесе бейтараптандыруға дайын болу мүмкіндігіне байланысты. Алайда Мақсаттың реакциясы, егер соғыс жүргізілмесе немесе қарастырылмаса да, сигналдың пайдасына теріс әсер етуі мүмкін. Егер мақсат қаруды құрса немесе Альянсты қалыптастырса, онда оның әлеуеті әлеуетті күштердің теңгерімін бұзуы және келешекте сигнал үшін келіссөздер нәтижесінің төмендеуіне әкелуі мүмкін. Сол сияқты, осы модельге қауіп төндіретін мақсаттарға дайындықты тоқтатуды ынталандыру уақытша көкжиектерді арттыру үшін шешімдер қабылданғанда сақталмауы мүмкін. Егер мақсат Сигнал беруші өзінің мүдделерін алдын ала ойластырылғаннан гөрі объективке қарағанда көбірек анықтайтын болса, онда мақсатқа қарсы қақтығыс туралы нақты мәселені шешуге ниеті болмаса да, сигналдың мүдделеріне нұқсан келтіретін үшінші мемлекеті бар одақ құруға шешім қабылдай алады. Мұндай халықаралық контекстте сигналдар динамикасы, оқшауланған халықаралық дағдарыстың үлгісіндегі динамикаға ұқсас болуы мүмкін; Дипломатияны жұмсаудың маңызды логикасы болады.

Белгілі бір жағдайларда сигналдың бұл түрі арқылы ақпарат берілуі мүмкін бе? Бұл нанымдар мен стратегиялық нұсқаулар контекстіне байланысты. Мысалы, елеулі тәуекел болуы керек, сонымен бірге қарым-қатынастардың бұзылуының айқын дәлелі болуы керек. Басқаша айтқанда, қатер төніп тұрған мемлекеттің бұл мәселеде ғана емес, сонымен бірге қарым-қатынастың басқа аспектілеріне қатысты қатерге қарсы әрекет ету мүмкіндігі болуы керек. Белгілі бір сәтке дейін бұзушылық ықтималдығы неғұрлым көп болса, сигнал күйі үшін оның салдары неғұрлым айтарлықтай болса, сигналдың ниеті туралы мақсатты қабылдаудың өзгеруі соғұрлым үлкен болады. Алайда бұзу ықтималдығы өте үлкен болса немесе оның салдары өте ауыр болса, жоғары деңгейде қабылданған сигнал шабуылды жоспарлағанда қатерлі мінез-құлықтан аулақ бола отырып, Мақсатты алдай алады, осылайша Мақсатты дайындықсыз ұстап алуы мүмкін. Мақсат сигналдық импульстер туралы білетіндіктен, бұл динамика сигналдың бейбіт ниеттерді сенімді түрде белгілеу қабілетін нашарлатуы мүмкін.

Бұл көзқарастар мемлекетаралық мәжбүрлеуді зерттеу үшін өте маңызды. Біріншіден, билікті нығайту қауіп-қатерге деген сенімді арттырмайды. Себебі, кейбір мағынада мақсаттардың тиімділігін арттыру, ең алдымен, мемлекеттерді қатерге төндіруге әкеледі, мұндай сигналдар пайдаланылған кезде маңызды болады. Екіншіден, беделге негізделген әлеуметтік сигналдардың кейбір модельдеріндегідей, наным интерсубъективті болып табылады. Басқа мемлекеттердің мәлімдемелері мен іс-әрекеттері басқалардың осы мемлекеттерді, сондай-ақ өз мемлекетінің жай-күйін қалай қарастыратынын түсіндіреді. Егер екі тарапта да сигналдың Мақсаттың төмендеуі мүмкін деп есептейтінін түсінетін болса, мысалы, сигнал туралы мәлімдемелер сигналдың мақсаттарының мақсаттарына деген маргинальді сеніміне шегаралас әсерін тигізеді. Үшіншіден, коммуникация динамикасы мемлекеттердің белгілі бір мәселе бойынша күресуге дайын екендігіне әсер ететін факторлардың арасындағы күтпеген қатынастарды енгізеді және мүмкіндігінше соғыс болады. Қауіп-қатерінің мақсаты күресуге дайын екендігін азайту соғыс ықтималдығын ұлғайтуға мүмкіндік береді, себебі мақсаттың

ықтималдығын байланыс мүмкіндігі туралы айқындауға әсер етеді. Егер Мақсаттың қабылданған шешімінің азаюы ықтимал сигнал үшін мүмкін болмаса, кейде бұл соғыс ықтималдығын арттырады. Бұл сигналдық әрекеттерге байланысты емес, сонымен қатар мемлекеттердің қарым-қатынас жасау қабілетіне байланысты. Төртіншіден, кейде шешуші мемлекеттердің өздерінің шешімдерін жасыруға ынталандыруы бар, бұл жағдайда мемлекет бір-біріне өзекті мәселелерге байланысты маңыздылығы туралы хабардар болған жағдайда күтпеген шабуылдар мен соғысқа жол бермейді.

1876–1961 жылдардағы жағдай жеке дипломатияның мысалдары болып табылады, бірақ біз сол механизмдердің басқа коммуникация механизмдерімен және қоғамдық дипломатия жағдайында жұмыс істейтінін білуіміз керек. АҚШ президенті Джордж Буш АҚШ Иранның «зұлымдық осінің» бір бөлігі екенін айтқан кезде, мысалы, ол ел басшылығына қарсы әрекет ету үшін үндемей тұрып қауіп тудыруы мүмкін. Иран Америка Құрама Штаттарының талаптарын орындауды қаламаса, онда ол Ирактағы АҚШ мақсаттарға нұқсан, мысалы, американдық әлеуетін сарқылуына саясатын кетуі мүмкін. Мұндай жауапты қатерге душар етуге дайын екендіктерін көрсете отырып, президенттің мәлімдемесінде АҚШ Иранның саясатындағы өзгерістерге мәжбүрлеу туралы шешім қабылдады.

АҚШ-тың қорғаныс министрі Роберт Гейтстің пікірінше, егер Ресей Ресейдің Батыс елдерімен келіспейтін болса, АҚШ-Ресей қарым-қатынастары көптеген жылдар бойы кері әсерін тигізуі мүмкін. Егер Ресей мұндай батыс талаптарына сай болмаса, онда АҚШ Ресейдің мүдделеріне қарсы болады. Мұндай мәлімдемелер көптеген факторлар ескеріле отырып, оның ішінде мемлекеттер арасындағы кейінгі өзара әрекеттесуді ескере отырып, осы теріс салдардың пайда болу қаупін жоғарылату керек болса да, мұндай мәлімдемелер ниетті көрсетеді.

Одақтастар мен қарсыластарды теңестіру

Басқа мемлекеттермен бірге күресу бойынша міндеттемелер халықаралық тәртіптің ажырамас элементтері болып табылады. Көптеген мемлекеттердің бар болуы осы міндеттемелерге байланысты. Бельгия – ішінара, мысалы, Британияның қауіпсіздігі шабуылды ұлы державалардың қолынан шығаратын аумақты сақтауға байланысты болғандықтан солай болып қалды. Тайвань, Оңтүстік Корея және көптеген басқа елдер Еуропа мен басқа елдерде АҚШ міндеттемелері бойынша қорғалды. Көптеген мемлекеттердің бар болуын бір уақытта немесе басқаша сақтау үшінші тараптардың кепілдіктеріне байланысты болады. Алайда осындай міндеттемелерге сеніммен қарау ерекше проблемаларды тудырады. Үшінші мемлекетті қорғау үшін күресетініне қарағанда, мемлекет шабуылға ұшыраған жағдайда екіншісін сендіру оңайырақ. Мысалы, «қырғиқабақ соғыс» кезіндегі әскери шығындар соншалықты жоғары болса, неге Кеңес Одағы АҚШ-тың Батыс Еуропаны қорғайтынын, Берлинде оқшауланған форпосты жоқ деп есептеуге тиіс болды?

Қарсыластарды сендірудің қиындығы, мемлекеттердің әскери іс-қимылдарға байланысты, негізінен «ерлікпен өлуге және осылайша іс-әрекетті тоқтата алмайтындығына кепілдік беру» үшін шетелге әскерлер жіберді (Schelling, 1966). Осылайша, Құрама Штаттар «қырғиқабақ соғыс» кезінде Берлинде бірнеше жауынгерді орналастырды және бүгін Оңтүстік Кореяда 28 500 әскерге қолдау көрсетті. Егер осы әскерге шабуыл жасалса, онда ішкі реакция АҚШ әкімшілігіне араласуға мәжбүр болады. Бұл дәріс көптеген халықаралық келіссөздердің маңызды ерекшелігі болып табылатын үш немесе одан да көп мемлекеттер арасындағы баға жетпес байланыстың механизмін талдайды: «протезенің» атынан дауда үшінші тараптың талаптары сенімді, себебі бұл мәлімдемелер протезенің мінез-құлқы үшін салдары болуы мүмкін. Шын мәнінде, кейде мемлекеттер үшінші тараптың қолдауы бар ма, жоқ па, жаудың келіссөз жүргізу әрекеттерінен қорытынды жасай алады. Бұл міндеттемелердің түрі – үшінші тарап протезені қарсыласқа қарсы агрессиялық әрекеттерден сақтауды қалаған кезде ғана арандатушылық, алайда көбінесе үшінші тарап бұл жағдайға келмейді деп санайды. Дегенмен егер үшінші тарап қақтығыстардың қолдауы арқылы саналы түрде қабылдайтын болса, бұл халықаралық саясатта кең таралған дипломатиялық сигнал берудің бір түрі. Мұндай түрдегі сигналдар қарсыластардың есептеулеріне әсер етуі мүмкін, егер барлық тараптар

протезінің жаумен келіссөзде екенін түсінсе және болашақта тағы екі шарт орындалады. Біріншіден, үшінші тараптың оның протезіне деген міндеттемесінің ынталандырушы ықпалы ықтималдылықты арттырады, ал қарсылас мемлекет алдындағы міндеттемені шектеу әсері қақтығыс ықтималдығын азайтады, яғни үшінші тарап жеткілікті күшті болуы керек. Үшінші тараптың күші арта келе, соғыстың ықтималдығын арттырады. Екіншіден, үшінші тараптың және протезінің мүдделері жеткілікті келісілген болуы керек. Мұндай динамиканың мысалы Қытай, Тайвань және АҚШ арасындағы үш жақты қарым-қатынас болуы мүмкін. Сіз мақалада (O'Hanlon, халықаралық «International Security» журналында жарияланған «Why China Cannot Conquer Taiwan?» деген тақырыпта жарияланып, осы мемлекеттердің сыртқы саяси аспектілерін бірден түсінесіз.

Тайвань саясаткерлері АҚШ міндеттемелері деңгейіне өте сезімтал және американдық саясаткерлер Тайваньды қорғауға және сол уақытта Қытай саясатына қолдау көрсетуге қатысты кейбір міндеттемелерді растайды. Егер АҚШ Тайваньның толық тәуелсіздігін ашық қолдайтын болса, бұл Тайваньның осы бағытта нақты қадамдар жасауы ықтималдығын арттырады. Бұл қадамдар Қытайдың шабуыл жасайтын ықтималдығын арттырады. Осылайша, тәуелсіздіктің күшті міндеттемесі нәтижесінде АҚШ-та Тайваньның жойылуы мен Қытаймен әскери өзара әрекеттесудің арасындағы таңдауға мәжбүр болады. Сол себепті, егер АҚШ мұндай міндеттеме қабылдаса, тіпті жабық есіктерден кейін, қытайлық шенеуніктер АҚШ-тың аралдың қорғалуына қатысты өз міндеттемелерін қанағаттандыру деңгейін қайта қарастырса, дұрыс болар еді. Дипломатияның тағы бір мысалы – Иран мен АҚШ-тың ядролық қаруды дамытуға жол бермеуі үшін АҚШ пен Израильдің әрекеттеріне қатысты. Америка Құрама Штаттарынан қолдау көрсету Израильге ынталандырушы әсер етеді, бұл жақын арада қақтығыс ықтималдығын арттырады. Тайвань жағдайындағыдай, барлық тараптар қолдау көрсете отырып, Құрама Штаттар өздерінің одақтастарымен күресуге мәжбүр болады деп түсінеді және бұл тәуекел толықтай «қолдау шығындарынан» айырылады. АҚШ-тың мемлекеттік міндеттері. Көптеген мемлекеттер контекстінде туындайтын мұндай тәуекелдер дипломатиялық сигнал беруді жүзеге асыратын жабық есіктерде өткізілгенде бірдей сезіледі.

Көптеген мемлекеттік контексттегі дипломатия

Көптеген ғылыми сигналдарды талдау екіжақты контексттерді талдайды. Сапалы жұмыс, Кроуфорд жұмысында, үшінші партиялық мемлекет пен бейбітшілікке ұмтылуда қарастырылған. Бір мемлекеттің басқа мемлекетті немесе мемлекеттер коалициясына қауіп төндіретін жағдайларды сипаттайды.

Фиронның талдауын қолдану арқылы ғалымдар бірнеше мемлекеттер контекстінде сигналдарды талдай алды. «Кеңейтілген тежеу» термині пайда болды, бұл кезде мемлекет өз аумақтарынан тыс аумақтарды қорғауға міндеттенген кезде. Хоут пен Руссеттің зерттеулері көптеген факторлардың әсерін, соның ішінде әскери теңгерімнің табысқа жетуіне талдау жасады. Келесі авторлар мемлекеттердің сыртқы саясатының түрлі аспектілерін қарастырды, мысалы: Вернер – мәжбүрлі талаптардың дәрежесі, Данилович – геосаяси өңірлер, ал Руссет бұл факторлардың кейбірін басқалармен бірге қарастырады. Бұл тақырып әдебиеттердегі деректерге және олардың қорытындыларына негізделген, бірақ авторлық талдау арқылы белгілі бір факторлардың қоршаған ортаны сақтау нәтижелеріне ықпал етудің баламалы тәсілдері ұсынылады.

Халықаралық саяси әдебиеттегі үш немесе одан да көп тақырып бойынша зерттеулердің ешқайсысы ішкі аудиторияның қоғамдық әрекеттерге реакциясымен сенім артпайтын баға жетпес міндеттеме сөздерінің әсерін қарастырады. Солтүстік Атлантикалық Альянстың міндеттемелеріне сену туралы әдебиет де осы жерде қаралып жатқан тақырыппен тығыз байланысты. Осы әдебиеттердің басым бөлігі одақтастармен күресуге ықпалын тигізетін факторларға бағытталған. Мұндай динамика зерттелді: (мысалы, Snyder 1997, Бенсон 2011) және Nut және Russet эмпирикалық қарсыластық есептерге альянстардың әсерін зерттейді.

Альянстың міндеттемелері жаудың есептеулеріне әсер ететін тетікті тікелей зерттейтін зерттеулер альянсты қалыптастырудың қоғамдық аспектілеріне назар аударады. Олар: (Leeds

1999 және Morrow 2000). Солтүстік Атлантикалық Альянстың міндеттемелері ақпарат беруге мүмкіндік беретін етіп жасалған, бұл, ең алдымен, мемлекет алдындағы міндеттемелерден ауытқуға алып келетін отандық немесе халықаралық беделді шығындардың нәтижесі болып табылады. Осындай ғалымдар (Morrow 1994, Smith 1998a) сондай-ақ альянстың қалыптастыру альянсына қатысқан батыстық шығындардың сигналистік әсерін және әскери жоспарлау мен режимнің әсерін үйлестіру арқылы жауынгерлік мүмкіндіктерді ұлғайтады. Осылайша, бұл зерттеулер бірнеше мемлекеттік контекстте сигнализацияны көрсетеді, өйткені шын мәнінде, екі жақты сигналға ұқсас, бір немесе сол жақта бірдей механизмдер қолданылады. Бұл тарауда альянстың міндеттемелері беделіне немесе шығындарына тәуелді емес бірнеше мемлекеттердің контекстінде ғана қолжетімді сигнализация механизмі қарастырылады.

Алдыңғы дәрістегідей, ақпарат сигналдар арқылы тепе-теңдікпен беріледі. Осылайша, үлгі жеке дипломатиялық жиналыстар мен бейресми келісімдерден алынған қорытындыларды түсіндіруге көмектеседі (Trager 2013). Бұл модель әдебиетте сипатталған басқа екі ойыншы модельге өте ұқсас. Бұл өзгертілген әсерлер мен қарым-қатынастар екі жағы қатысқан кезде пайда болатын сигнал беру мүмкіндігінің нақты салдары болып табылатындығын көрсетеді. Талдау барысында ойыншылардың санының көбеюі қарым-қатынас жасау мүмкіндіктерін арттыра алатынын атап өтті. Бұл қосылыс жиі тепе-теңдік нәтижелерінің жиынтығын көбейтеді. Алайда ойыншылардың саны аз болса, қарым-қатынас тепе-теңдік нәтижесін көптеген ойындар жиынтығында ғана арттырады. Бұл кітап дипломаттар мен басшылар қолданатын тетіктерді сипаттай алмай, қарым-қатынастың ықтимал салдарын белгілейді.

Бұл дәріс халықаралық саясатта шешім қабылдайтын тұлғалардың көзқарасын қадағалайтын механизмді зерттейді және дамытады. Талдау көрсеткендей, тіпті халықаралық дағдарыс бойынша келіссөздердің өте дұшпандық контекстінде, қатысушылардың санын көбейту ақпарат беруге мүмкіндік береді. Екі ойыншының контекстінде үшінші тараптың қосымшалары ауыстырылмайды. Дегенмен үш ойыншының контекстінде олай емес. Автор, керісінше, үшінші тараптың екі түрі әртүрлі хабарламалар жіберіп, ақпараттарды алғандығы туралы ақпараттылық тепе-теңдіктің болуы мүмкін екендігін дәлелдейді, бұл протезінің де, мақсатты да үшінші тараптың протезінің атынан күресуге дайын екендігін дәл біледі. Бұл тепе-теңдікте үшінші тараптың мәлімдемелері протезінің әрекеттерін өзгертеді және бұл протезінің мінез-құлқына әсер ету үшінші тараптың ынталылығын өзгертеді және үшінші тараптың мақсатты жаңылыстыруға себеп болмайтындығын білдіреді. Теориялық ойын ережелерінде тепе-теңдік толығымен бөлінеді: үшінші тарап протезінің қолдауы туралы мәлімдеме жібереді, ол кезде үшінші тарап протезінің жағында шайқасуға дайын болса, қажет болған жағдайда. Осындай сигнал беру үшін, тұтастай алғанда, бірнеше ресми шарттарды сақтауға болады. Автор осы жағдайлардың әрқайсысын сөйлемдегі осындай тепе-теңдікті іске асыру үшін дамытуға тырысады. Біріншіден, сигнал теңгерімінде протезе мен мақсат келіссөз қатынастарында болуы керек екенін ескертіңіз, протезінің оңтайлы мінез-құлқы үшінші тараптың жанжалда қолдау көрсететін-бермейтініне байланысты болуы керек және қолдауды күтетін протезінің оңтайлы әрекеті керек соғыс ықтималдығы жоғары, демек күткен жоқ протезінің оңтайлы мінезінен гөрі. Басқаша айтқанда, сигнал беруді жүзеге асыру үшін, мақсат жоғары дәлдіктің бір түрі екеніне сенімді бола алмайды, себебі егер ол болса, протезе жоғары талап етуге дайын болмайды және үшінші тараптың қолдауын күтуге рұқсат етіледі протезе қақтығыстың өсу қаупіне ұшырамай, көбірек алады. Егер үшінші тарап протезіні қолдағысы келмейтінін анықтаса, онда статус-кводы жақсартуды талап етпейді. Мақсатқа сәйкес, протезінің дау-жанжалдың мәртебесін жоғарылатады, сондықтан мақсат қойылған талаптардан бас тартады, сол себепті статус-кво ойынның нәтижесі болады.

Теңдеудің анализі (4) сигнализацияның пайда болуы үшін, ол $p < q$ болуы керек. Егер бұлай болмаса, онда үшінші жақтың көмегі болмаса, көмек көрсетуден бас тартуға болады. Шын мәнісінде, тіпті егер үшінші тарап қақтығысқа қатысқысы келмесе де, протезе мен мақсат мәртебені сақтау үшін соғысты жалғастырады. Себебі соғыста протезінің болашағы өте қолайлы. Осылайша, сигнализация протезінің күйі әлсіз екендігін талап етеді. Теңдеу (4) сондай-ақ, нысанның неғұрлым шешілген түрінің жеткілікті жоғары ықтималдығы бар екенін көрсетеді. Егер бұл ықтималдық жеткіліксіз болса, шешілмеген үшінші тараптар қайтадан тым күрделі болып, олардың протезесін қолдауға дайын екенін бұрмалайтын болады.

Үшінші тарап протезенің атынан күресуге дайын болғанда, үшінші тарап үшін күтілетін пайда $ht (pa - cd) + (1 - ht) (pa + ct)$ болып табылады. Осылайша, үшінші тарап өзінің түрін ашуға дайын, формула келесідей болады: $ht \leq pa + ct - q ct + cd$.

Осы шарттардың бір мезгілде орындалуы үшін параметрлер теңдеудің (3) және (5) оң жағы теңдеудің оң жағынан (4) үлкенірек болуы керек. Бұл үшін жеткілікті шарттары бар, яғни ht мәндерінің диапазоны үшінші тарап сигналдары оның түрін тасымалдайтын бөлгіш тепе-теңдікті тудырады. Р порцияның төмен екендігі туралы шешімге келмейтін үшінші тараптар рұқсат беруді талап етпейді және осылайша олардың салыстырмалы түрде әлсіз протезесі қолдау көрсетілмеген қақтығыс жағдайында болады деп қауіптенеді. Төменгі ықшам дискі соғыс қаупін тудыру үшін үшінші тараптың анықталғанын білдіреді, бұл протезені қолдайды. Соғыс жағдайы – осы шығындардың протезенің соғысқа қатер төндірмейтін мәміленің сапасына әсер етуінің нәтижесі.

Қорытындыда, Protégé үшінші тараптан қолдау алған кезде ғана күшті талап етеді. Мақсат жоғары мақсаттарға жетпеген кезде протезенің жоғары сұранысын қанағаттандырады. Егер протезе төмен сұранысқа ие болса, онда бұл мақсат, сөзсіз, келіседі.